

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

**СКЛЯРУК Т.В.
СВАТЮК О. Р.**

**ЕКОНОМІКА ПРАЦІ:
ринок праці, продуктивність
та вартість робочої сили**

ПРАКТИКУМ

**Видавець ФОП Марченко Т.В.
Львів**

(протокол № 4 від 19 листопада 2025 р.)

Рецензенти:

Карковська В.Я. - кандидат економічних наук, доктор наук з державного управління, професор кафедри адміністративного та фінансового менеджменту Інституту адміністрування, державного управління та професійного розвитку Національного університету «Львівська політехніка»;

Мульська О.П. - доктор економічних наук, старший дослідник відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів Інституту регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України;

Гобела В. В. - кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки ННІ управління, психології та безпеки Львівського державного університету внутрішніх справ.

Склярчук Т.В.

С 43 Економіка праці: ринок праці, продуктивність та вартість робочої сили:
практикум / Т.В. Склярчук, О.Р.Сватюк - Львів: Видавець ФОП Марченко Т.В., – 251с.
ISBN 978-617-8194-92-5

Практикум «Економіка праці: ринок праці, продуктивність та вартість робочої сили» розроблений відповідно до освітніх планів підготовки бакалаврів спеціальності ДЗ «Менеджмент», що є критично важливою в умовах трансформації національної економіки, спричиненої повномасштабною агресією. Метою видання є формування у здобувачів освіти глибоких теоретичних знань та практичних навичок щодо функціонування ринку праці та ефективності використання трудових ресурсів. Охоплює ключові теми, як сутність і регулювання ринку праці, питання зайнятості та безробіття, а також методи вимірювання продуктивності праці та регулювання вартості робочої сили. Структура практикуму включає теоретичні огляди, контрольні запитання, тестові завдання, ситуаційні приклади та розрахункові задачі. Ці елементи спрямовані на формування навичок з аналізу трудових показників, організації, нормування, оплати та мотивації праці. Особливу увагу приділено сучасним викликам ринку праці, зокрема: впливу цифровізації; адаптації трудових відносин до умов нестабільності й воєнного стану; питанням дистанційної роботи та гнучких форм зайнятості; аналізу регіональних особливостей формування та використання трудових ресурсів у воєнний та післявоєнний період. Практикум може бути корисним для здобувачів вищої освіти першого рівня (бакалаврів), а також для магістрів, аспірантів економічних і управлінських спеціальностей, науково-педагогічних працівників, викладачів, керівників і менеджерів, які відповідають за управління персоналом, організацію праці та підвищення ефективності трудової діяльності в умовах нових економічних і соціально-трудових викликів. Навчальний матеріал може використовуватися під час проведення практичних і лабораторних занять, виконання індивідуальних завдань, самостійної роботи студентів, а також при підготовці до семестрового контролю.

ISBN 978-617-8194-92-5

УДК 331

© Склярчук Т.В., Сватюк О.Р.

© Видавець ФОП Марченко Т.В.

ЗМІСТ

Назва	стор.
ПЕРЕДМОВА	3
ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	8
ЧАСТИНА I. РИНОК ПРАЦІ ТА ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ	
ТЕМА 1. РИНОК ПРАЦІ В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ	10
Питання для обговорення і дискусій	10
Короткий огляд теоретичних питань	10
Контрольні запитання	15
Тестові завдання	15
Ситуаційні завдання	21
Задачі для обчислення на лабораторній роботі	23
Ділова гра (Розроблення антикризового плану)	26
Список літератури	28
ТЕМА 2. ТРУДОВІ РЕСУРСИ І ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ	30
Питання для обговорення і дискусій	30
Короткий огляд теоретичних питань	30
Контрольні запитання	38
Тестові завдання	38
Ситуаційні завдання	46
Задачі для обчислення на лабораторній роботі	49
Ділова гра (Правовий аудит та реінтеграція)	55
Список літератури	59
ЧАСТИНА II. ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАЦІ ТА ЇЇ ВАРТІСТЬ	
ТЕМА 3. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ І МЕТОДИ ВИМІРЮВАННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ	60
Питання для обговорення і дискусій	60
Короткий огляд теоретичних питань	60
Контрольні запитання	66
Тестові завдання	66
Ситуаційні завдання	75
Задачі для обчислення на лабораторній роботі	80
Ділова гра (Комплексний аудит продуктивності)	85
Список літератури	88

ТЕМА 4. ФАКТОРИ І РЕЗЕРВИ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ	89
Питання для обговорення і дискусій	89
Короткий огляд теоретичних питань	89
Контрольні запитання	93
Тестові завдання	94
Ситуаційні завдання	104
Задачі для обчислення на лабораторній роботі	108
Ділова гра(Стратегія стійкості та зростання)	112
Список літератури	116
ТЕМА 5. ВАРТІСТЬ РОБОЧОЇ СИЛИ ТА ЇЇ СТРУКТУРА	117
Питання для обговорення і дискусій	117
Короткий огляд теоретичних питань	117
Контрольні запитання	120
Тестові завдання	120
Ситуаційні завдання	129
Задачі для обчислення на лабораторній роботі	132
Ділова гра (Оптимізація вартості для міжнародного ринку)	137
Список літератури	140
ТЕМА 6. РЕГУЛЮВАННЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ	141
Питання для обговорення і дискусій	141
Короткий огляд теоретичних питань	141
Контрольні запитання	144
Тестові завдання	144
Ситуаційні завдання	154
Задачі для обчислення на лабораторній роботі	156
Ділова гра 1 (Міжнародний досвід регулювання соціально-трудових відносин та оплати праці.)	159
Ділова гра 2 (Регулювання в умовах інфляції та соціального партнерства)	161
Ділова гра 3 (Аналіз Генеральної угоди як інструменту регулювання оплати праці)	164
Список використаної літератури	167
КРОСВОРДИ	169
ГЛОСАРІЙ	175
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	183
ДОДАТКИ (План заходів щодо реалізації положень Генеральної угоди...)	190

ПЕРЕДМОВА

*Доля нації — у ваших руках:
чому економіка праці — це питання виживання.*

Шановні читачі, майбутні менеджери та лідери змін!

Ви тримаєте в руках не просто навчальний посібник, а *ключ до розуміння найголовнішого ресурсу будь-якої держави — людини та її здатності до праці*. Праця — це невід'ємна частина буття, це *свідома, цілеспрямована, творча діяльність, яка є вічним двигуном соціального прогресу та природною потребою*, без якої неможливе існування соціуму. Цементуючим елементом, що забезпечує розвиток індивіда та людства, є саме праця. Більше того, для кожної особистості праця є однією з найважливіших форм самовираження, самоактуалізації і самовдосконалення.

Сьогодні, коли Україна проходить крізь горнило радикальних соціально-економічних трансформацій, а науково-технічний прогрес вимагає інтелектуалізації праці та звільнення від рутинних операцій, наше завдання — навчитися керувати людським потенціалом із максимальною ефективністю та гідністю. Ми не можемо дозволити собі ігнорувати той факт, що в умовах перехідної економіки, що зіткнулася із загальноекономічними змінами, система оплати праці має багато недоліків, зокрема деформоване співвідношення мінімального та максимального рівнів заробітної плати.

Ринок праці — це не абстрактна економічна категорія, а складна, багатогранна система соціально-трудових відносин, де зустрічаються попит і пропозиція робочої сили. Він виконує розподільчу функцію, спрямовуючи трудові ресурси між галузями і регіонами, а також оздоровлюючу функцію, звільняючи суспільне виробництво від нежиттєздатних підприємств через конкуренцію. В умовах посиленої конкуренції на ринках товару, послуг і праці та глобалізації зростає значення підвищення продуктивності праці, яка виявляється у збільшенні маси продукції, що виробляється за одиницю часу.

Виклик нашої епохи це стійкість в умовах війни. Найгостріше питання сьогодення, що надає нашому посібнику емоційної та практичної ваги, — це функціонування економіки праці в умовах воєнного стану. Військова агресія створила критичний дисбаланс, вимагаючи від нас креативних змін технології адаптації персоналу, де перевага віддається вже не професійній, а психологічній адаптації. Кадрові служби повинні гнучко та швидко змінювати умови праці, скорочувати робочий день, щоб забезпечити адаптацію персоналу.

В умовах воєнного стану держава використовує трудову повинність для працездатних осіб, не залучених до оборонної сфери чи критичної інфраструктури, з метою виконання суспільно корисних робіт (наприклад, будівництво захисних споруд, відновлення доріг). При цьому, що є надзвичайно важливим, за працівниками зберігається попереднє місце роботи (посада). Це свідчить про те, що економіка праці — це не лише про цифри, це фундамент національної безпеки та соціальної стійкості.

Цей посібник — ваш надійний інструмент, що забезпечує глибокий, комплексний теоретико-практичний підхід до сфери праці. Ви дізнаєтеся, що резерви підвищення продуктивності праці безмежні, як і науково-технічний прогрес. Ви навчитеся виявляти ці резерви, які кількісно визначаються як різниця між досягнутим і максимально можливим рівнем продуктивності праці.

Ми розкриємо секрети раціональної організації праці, яка вирішує триєдине завдання: економічне (економія живої праці), психологічне (підвищення працездатності) та соціальне (розвиток працівників). Ви опануєте принципи нормування праці — науковий метод, який встановлює обґрунтовану міру праці, необхідну для виконання роботи.

Особлива увага приділяється політиці доходів та оплаті праці, адже заробітна плата — це основне джерело грошових доходів і водночас ключовий фактор, що мотивує працівників підвищувати ефективність господарської діяльності. Ви маєте усвідомити, що заробітна плата виконує відтворювальну, стимулюючу, регулюючу та соціальну функції. Для забезпечення справедливості та планування

кар'єрного зростання ви опануєте *механізм грейдингу* — *процедуру оцінки посад, яка перетворює нематеріальний показник "цінність праці" у фінансовий вимір.*

Навіть у складних відносинах ми шукаємо силу. Конфлікти у сфері управління — це складна система суперечностей, але вони є основою механізму адаптації та підвищення ефективності системи, за умови вмілого управління ними. Потрібно вміти працювати з неформальною комунікацією, адже вона охоплює важливу інформацію, що доповнює формальні канали. Важливо, щоб управлінці вміли використовувати конфлікти для творення нового сенсу, досягаючи відновлення душевної рівноваги та психологічної адекватності. Майстерність та гідність це наш шлях до перемоги!

Ви, майбутні фахівці, маєте стати рушійною силою, що забезпечить не просто економічне зростання, а й справедливий обмін результатами праці, сприяючи підвищенню якості трудового життя. Цей посібник — *це не просто знання, це ваш маніфест для розбудови сильної, соціально захищеної та конкурентоспроможної України.* Прийміть цей виклик! Майбутнє потребує вашої компетентності, вашої пристрасті та вашої мудрості.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Навчальна дисципліна «Економіка праці» пропонує цілісне уявлення про закономірності функціонування сфери праці, ринку робочої сили та соціально-трудових відносин.

Метою вивчення навчальної дисципліни є формування у здобувачів освіти системи теоретичних знань і практичних навичок щодо функціонування, розвитку та регулювання соціально-трудових відносин у суспільстві, доходів населення та оплати праці. Дисципліна має на меті стимулювання ефективного використання людських ресурсів і підвищення продуктивності праці.

Серед завдань вивчення дисципліни визначені:

- ✓ засвоєння теоретичних основ економіки праці як галузі наукових знань і сфери управлінської діяльності;
- ✓ вивчення механізмів формування та регулювання ринку праці, зайнятості та безробіття;
- ✓ набуття навичок аналізування показників продуктивності, ефективності та оплати праці;
- ✓ ознайомлення з сучасними формами і системами мотивації, стимулювання та оцінювання персоналу; а також оволодіння методами планування, нормування та організації праці на підприємствах різних галузей.

Кінцевою метою є формування аналітичного мислення та здатності приймати управлінські рішення з підвищення ефективності праці в умовах цифрової економіки.

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування у здобувачів освіти таких компетентностей:

Інтегральна компетентність: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері менеджменту, що характеризуються комплексністю і невизначеністю умов, із застосуванням теорій і методів соціальних та поведінкових наук.

Загальні компетентності:

ЗК.5. Знання та розуміння предметної області й професійної діяльності у сфері управління працею та персоналом.

Фахові компетентності:

ФК.1. Здатність визначати й описувати характеристики організації, її структуру та перспективи розвитку;

ФК.8. Здатність планувати діяльність організації та управляти робочим часом;

ФКП.5.3. Здатність застосовувати знання щодо управління працею, регулювання соціально-трудових відносин, мотивації персоналу та формування корпоративної культури організації.

Практикум «Економіка праці: ринок праці, продуктивність та вартість робочої сили» розроблений відповідно до освітніх планів підготовки бакалаврів спеціальності D3 «Менеджмент» Національного університету «Львівська політехніка». Його основна мета – *надати студентам системне розуміння економічних закономірностей функціонування ринку праці, відтворення трудових ресурсів, організації, мотивації та продуктивності праці в умовах сучасної економіки України.*

Матеріал практикуму орієнтований на поєднання теоретичних знань із практичними навичками, включаючи аналізування показників праці, розрахунок трудових і соціально-економічних параметрів діяльності підприємства, а також оцінювання ефективності використання персоналу. Зміст завдань спрямований на розвиток у студентів здатності застосовувати методи економічного аналізу, планування й прогнозування трудових процесів у реальних умовах господарювання. *Структура практикуму включає теоретичні огляди, контрольні запитання, тестові завдання, ситуаційні приклади та розрахункові задачі.* Ці елементи спрямовані на формування навичок з аналізу трудових показників, організації, нормування, оплати та мотивації праці. Особливу увагу приділено сучасним викликам ринку праці, зокрема: впливу цифровізації; адаптації трудових відносин до умов нестабільності й воєнного стану; питанням дистанційної роботи та гнучких форм зайнятості; аналізу регіональних особливостей формування та використання трудових ресурсів у воєнний та післявоєнний період.

Навчальне видання

**СКЛЯРУК Тетяна Василівна
СВАТЮК Оксана Робертівна**

**ЕКОНОМІКА ПРАЦІ:
ринок праці, продуктивність
та вартість робочої сили**

ПРАКТИКУМ

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк цифровий.

Гарнітура Times New Roman.

Умовн. друк. арк. 14.59.

Видавець Марченко Т. В.

м. Львів-53, 79053, Україна, тел.: +38 (050) 370-19-57

e-mail: magnol06@ukr.net

<https://magnolia.lviv.ua>

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції:
серія ДК № 6784 від 30.05.2019 року,
видане Державним комітетом інформаційної політики,
телебачення та радіомовлення України.

Надруковано у друкарні видавця Марченко Т. В.